

Analytický projekt

Fenomén tranzitních účtů a varianty řešení

(Profesionální praní peněz, legalizace výnosů z trestné činnosti bez detekované zdrojové trestné činnosti)

Projektová zpráva (1. část)

Obsah:

1. Úvod	1
2. Identifikace základních problémů	2
3. Teoretická a metodologická východiska	5
4. Definice základních pojmů	5
4.1. Profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti	5
4.2. Charakteristika tranzitních bankovních účtů	9
5. Činnost státních orgánů	11
6. Absence zdrojové trestné činnosti	12
7. Situace z praxe	13
8. Závěr	15

1. Úvod

Problematika opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti¹ neboli praní peněz (dále jen „AML“²) je legislativně upravována od 80. let 20. století, nejprve na úrovni mezinárodní³, následně

¹ Anglická terminologie používá termín „money laundering“, v české právní terminologii je nejčastěji používán termín „legalizace výnosů z trestné činnosti“, jak indikuje název AML zákona a dále například název trestného činu dle § 216 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. České termíny „praní peněz“ nebo „praní špinavých peněz“ jsou používány promiscue.

² Zkratka AML indikuje anglické terminologické spojení „anti-money laundering“, tedy opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.

³ Na mezinárodní úrovni se jedná zejména o tři legislativní instrumenty, a to Úmluvu OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami (Vídeňská úmluva, sjednána dne 20. prosince 1988, ratifikována ČSFR dne 4. června 1991, vyhlášena sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb.), Úmluvu Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (Štrasburská úmluva, přijata dne 8. listopadu 1990, ratifikována ČR dne 19. listopadu 1996, vyhlášena sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 33/1997

evropské⁴ a národní⁵. Po tuto dobu prošla AML právní úprava významným vývojem, který se týkal především rozšíření okruhu povinných osob⁶ a zahrnutí nových, pro AML oblast významných institutů a nástrojů⁷. Jako každá právní úprava, rovněž i legislativa týkající se AML by měla reagovat na nově se vyskytující fenomény, které zásadním způsobem ovlivňují regulovanou oblast. Jedním z takovýchto fenoménů je aktuálně tzv. **profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti** a s ní velmi úzce spojený **fenomén tzv. tranzitních bankovních účtů**.

Na úvod je třeba zdůraznit, že se jedná o fenomény, které se úzce dotýkají finančního trhu České republiky a mohou velmi významným způsobem ohrozit jeho stabilitu a reputaci.

Předkládaná projektová zpráva (1. část) se zabývá identifikací základních problémů a teoretickým rozborem sledovaných fenoménů včetně typických situací detekovaných v praxi. Součástí zprávy je rovněž shrnutí činnosti státních orgánů. V návaznosti na tuto část projektové zprávy je předpokládána realizace odborných seminářů či konference a publikace další části projektové zprávy.

2. Identifikace základních problémů

Profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti, neboli **profesionální praní peněz** (dále též „PML“⁸), je fenoménem moderní doby, který je spojen s nezávažnější organizovanou trestnou činností. Jedná se o vyšší vývojové stadium praní špinavých peněz vyznačující se vysokou nebezpečností, která spočívá zejména v obtížné detekovatelnosti a postižitelnosti.⁹ Podrobněji se tímto fenoménem zabývá kapitola č. 4 této zprávy, nicméně již zde je vhodné předeslat, že podstatou PML je vytvoření co největší distance (časové, místní a věcné) mezi zdrojovou, neboli predikativní, trestnou činností a následnou legalizací jejího výnosu. Legalizace je ze strany pachatelů zdrojové trestné činnosti svěřena do rukou profesionálů, kteří tuto aktivitu poskytují

Sb.) a Úmluvu Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu a financování terorismu (Varšavská úmluva, přijata dne 16. 5. 2005, ze strany ČR dosud nebyla ratifikována).

⁴ Na evropské úrovni se jednalo o tzv. 1. AML směrnici (směrnice Rady 91/308/EHS, o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz), která byla přijata dne 10. června 1991.

⁵ Na národní úrovni byl prvním zákonem upravujícím problematiku AML zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících předpisů.

⁶ V rámci prvotní legislativní úpravy byly povinnými osobami pouze úvěrové a finanční instituce, následně došlo k zahrnutí dalších rizikových sektorů jako například realitní sektor, sektor hazardních her, právnické a poradenské profese, obchod se starožitnostmi a uměleckými díly, sektor poskytovatelů služeb s virtuálními aktivy aj.

⁷ Jako příklad lze uvést institut politicky exponované osoby (§ 4 odst. 5 AML zákona) nebo skutečného majitele (§ 4 odst. 4 AML zákona).

⁸ Zkratka PML indikuje anglické terminologické spojení „professional money laundering“.

⁹ K problematice PML blíže viz Hladká, Michaela. PML aneb legalizace výnosů z trestné činnosti v rukou expertů. *Bankovníctví*. Ročník 26, číslo 9/2019. 4H production s.r.o., Praha, s. 27 – 29.

jako službu za úplaty a zpravidla nejsou informováni o charakteru zdrojové trestné činnosti, což významně snižuje možnost odhalení, následného stíhání a odsouzení pachatelů.

Jednou z forem PML jsou tzv. „**tranzitní bankovní účty**“ neboli „**proxy networks**“, které představují jeden z nejfrekventovanějších a nejzávažnějších způsobů profesionálního praní peněz. Podrobně se tímto fenoménem zabývá kapitola č. 4 této zprávy, přičemž kapitola č. 7 přináší rozbor modelových případů. Úvodem lze předeslat, že se jedná o vytvoření sítě skořápkových společností a jejich bankovních účtů, prostřednictvím kterých jsou peněžní prostředky, které je nutné legalizovat, přeshraničně transferovány složitou cestou a v několika vrstvách do konečné, předem určené destinace, kde jsou finálně investovány. V rámci tohoto způsobu PML velmi často participují zakladatelé společností, osoby vystupující v těchto účelově založených společnostech jako statutární orgány, právnické a poradenské profese a další povinné osoby. Výhodou této techniky je skutečnost, že transakce probíhají přes bankovní účty skořápkových společností, kdy účelem celé řady složitých mezinárodních transakcí je znemožnění vystopování původu finančních prostředků.

K nejzávažnějším nedostatkům v praxi, které provázejí fenomén tranzitních účtů, patří problémy s včasnou detekcí tohoto jevu, kdy banky v rámci procesu akceptace takového klienta mají jen velmi omezené možnosti, jak jeho nezákonnou činnost predikovat. Rovněž tyto problémy jsou podrobně rozebrány níže v rámci kapitoly č. 4 této zprávy.

S výše popsanými fenomény dále v aplikační praxi velmi úzce souvisí **problematika predikativní, neboli zdrojové trestné činnosti**, jejíž detekce je v českém legislativním prostředí nezbytným předpokladem úspěchu v trestním řízení vedeném pro trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti¹⁰. Jsou to právě ty nejzávažnější případy PML s mezinárodním přesahem, kdy se detekce zdrojové trestné činnosti stává v praxi fakticky neřešitelnou záležitostí. Této problematice se detailně věnuje kapitola č. 6 této zprávy.

Skutková podstata trestného činu legalizace výnosů z trestné z trestné činnosti je specifikována v rámci ustanovení § 216 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. V rámci ustanovení § 217 je následně specifikován tento trestný čin v nedbalostní formě. Objektivní stránku, resp. jednání u těchto trestných činů představují zejména

¹⁰ Blíže viz skutkovou podstatu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

různé manipulace (např. ukrytí, převedení, utajení skutečné povahy apod.) s věcí, která je výnosem z trestné činnosti spáchané na území České republiky nebo v cizině.¹¹

Pro trestní postih pachatelů je tedy nezbytné, aby bylo prokázáno, že se jedná o věc pocházející z trestné činnosti, tj. je nezbytné zjistit zdrojovou trestnou činnost a samozřejmě příčinnou souvislost mezi touto zdrojovou trestnou činností a výnosem.¹²

Zdrojovou trestnou činnost není nutné zcela spolehlivě detekovat v počátečním stadiu trestního řízení¹³, je však zcela nezbytné, aby se tak stalo pro účely stadií pozdějších¹⁴.

V praxi se bohužel velmi často vyskytuje situace, kdy je postup FAÚ dle § 20 AML zákona a § 32 odst. 1 AML zákona, tedy zajištění potenciálního výnosu z trestné činnosti a podání trestního oznámení, následován postupem orgánů činných v trestním řízení dle § 79a a násl.¹⁵ zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, tedy dojde k zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, případně zajištění jiného majetku, přičemž po nějakém čase probíhajícího prověřování¹⁶ se orgány činné v trestním řízení dostávají do patové situace, kdy nejsou schopny získat ze zahraničí informace o predikativní trestné činnosti. Důvodem mohou být jednak překážky spojené s postupem dle zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, zejména zhoršená spolupráce s některými jurisdikcemi, jednak faktická nemožnost predikativní trestnou činnost odhalit z důvodu sofistikovaných schémat PML, tedy především účelově vytvořené distance mezi zdrojovou trestnou činností a výnosem.

S ohledem na skutečnost, že detekce zdrojové trestné činnosti je – jak výše popsáno - nezbytným předpokladem úspěchu v trestním řízení v legislativním prostředí České republiky, bývá za těchto okolností nezbytné přistoupit k uvolnění zajištěných prostředků¹⁷ a k odložení věci¹⁸, tedy v zásadě ke konstatování, že k trestné činnosti nedošlo.

¹¹ Blíže viz skutkovou podstatu trestných činů legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti dle § 217 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

¹² DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, 1568 s., ISBN 978-80-7478-790-4. K problematice trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti blíže viz s. 1309 a násl.

¹³ Jedná se zejména o stadium prověřování dle § 158 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, případně stadium odhalování dle § 158 odst. 1 téhož zákona.

¹⁴ Jedná se o stadium vyšetřování dle § 161 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a samozřejmě řízení před soudem dle § 180 a násl. téhož zákona.

¹⁵ Zajištění nástrojů trestné činnosti a výnosů z trestné činnosti.

¹⁶ Postup dle § 158 odst. 3 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů,

¹⁷ Postup dle § 79f zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Postup dle § 159a odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

3. Teoretická a metodologická východiska

Z výše uvedeného vyplývá, že se jedná o velmi závažný fenomén, který je za současného legislativního stavu jen velmi těžko řešitelný a postižitelný. Uspokojivé řešení nenabízí ani základní národní AML předpis, tedy zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „AML zákon“), ani předpisy evropské, tedy zejména tzv. 5. AML směrnice¹⁹. Uvedený problém je tedy třeba aktuálně řešit v praktické i legislativní rovině na základě multidisciplinárního přístupu. Tento projekt si klade za cíl uvedený jev popsat, detekovat nedostatky praktické i legislativní a navrhnout možné způsoby řešení. Pro účely této projektové zprávy budou využity kromě stávající literatury, která je ovšem v souvislosti se sledovaným problémem spíše sporadická, rovněž praktické zkušenosti a případové studie Finančního analytického úřadu (dále jen „FAÚ“) a mezinárodní komparace v rámci zahraničních legislativních úprav. Pokud jde o použité metody, bude se jednat zejména o metody deskripce, analýzy a komparace, doplněné případně o metodu historickou.

4. Definice základních pojmů

4.1. Profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti

Na tomto místě je třeba vysvětlit, jakým způsobem se liší profesionální praní peněz od klasického. Současně je třeba uvést, že se jedná o problém ryze praktický, který v současné době není reflektován národní ani evropskou legislativou. Jak již bylo naznačeno v úvodu článku, k základním znakům patří důsledné oddělení legalizace výnosů z trestné činnosti od zdrojové (predikativní) trestné činnosti a vysoká specializace osob, které PML realizují.

Tyto osoby, popřípadě organizované skupiny či sítě, se orientují na poskytování služeb praní peněz v různých formách osobám, které tyto služby požadují za účelem proprání výnosu z nelegálních činností. Uvedení poskytovatelé (zpravidla se jedná o povinné osoby dle AML zákona²⁰) se zpravidla žádným způsobem neúčastní zdrojové trestné činnosti a není pro ně důležité vědět, zda peníze, které mají za úkol legalizovat, pocházejí z drog, daňové trestné činnosti či obchodu s lidmi. Tato jejich „neznalost“ omezující se pouze na vědomí či pouhé tušení toho, že legalizují nelegální prostředky, velmi ztěžuje odhalení a řádné odsouzení pachatelů zdrojové trestné činnosti. Rovněž organizace orientující se na PML v důsledku oddělení funkcí

¹⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/849 ze dne 20. května 2015 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 648/2012 a o zrušení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES a směrnice Komise 2006/70/ES, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/843 ze dne 30. května 2018.

²⁰ Taxativní výčet povinných osob je uveden v ustanovení § 2 AML zákona.

velmi pravděpodobně neutrpí žádnou výraznou újmu v případě dopadení a odsouzení pachatelů zdrojové trestné činnosti a bude připravena nabízet své služby dalším klientům.

Poskytovatelé profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti nabízejí celou škálu vysoce odborných služeb od transferů hotovosti či bezhotovostních převodů napříč celým světem, přes služby advokátů, daňových poradců, zakladatelů společností, svěřenských správců, až po investice do různých komodit, nemovitostí, uměleckých děl či obchody s virtuálními měnami.

Dalším charakteristickým znakem PML je poskytování uvedených služeb za odměnu či jiný profit. Velmi často osoby poskytující služby PML provozují legální podnikatelské aktivity, k nimž je PML přimíseno, případně tyto osoby využívají svých odborných znalostí k další podpoře kriminálních skupin spočívající například ve vyhledávání a využívání mezer v zákonech a právních řádech za účelem umístění a legalizace výnosu z trestné činnosti.

Základním úkolem poskytovatelů služeb PML je vytvořit časovou, místní a věcnou distanci mezi predikativním trestným činem a jeho výnosem. Z tohoto důvodu tyto osoby pracují přeshraničně a využívají celé široké škály nabízených služeb.

Mezi osoby specializující se na PML mohou patřit bankéři, poskytovatelé platebních služeb, směnárníci, brokeři, finanční specialisté, účetní či daňoví poradci, advokáti, notáři, zakladatelé společností, poskytovatelé svěřenských služeb, obchodníci s virtuálními měnami, drahými kovy či kameny, uměleckými díly nebo nemovitostmi, osoby převážející hotovost a další. V tomto ohledu je zřejmé, že výše uvedený demonstrativní výčet v zásadě kopíruje výčet povinných osob dle zákona proti praní špinavých peněz (§ 2 AML zákona). Pro PML je pochopitelně typické, že bývá v rámci organizace nabízeno více nebo dokonce celé spektrum služeb za účelem důkladného proprání výnosu z trestné činnosti.

Z hlediska průběhu PML lze tento proces zjednodušeně rozdělit do třech fází:

- 1) Výnos z trestné činnosti je předán osobám specializujícím se na PML. K tomuto předání může docházet v hotovosti, bezhotovostně, prostřednictvím virtuálních měn či jiným způsobem, vždy však budou tyto transakce, které postrádají ekonomickou podstatu, kryty odpovídající fiktivní dokumentací pro případ provádění kontroly transakcí ze strany povinných osob či kompetentních úřadů.
- 2) Následně probíhá vlastní fáze PML, v odborné literatuře označovaná jako „rozvrstvení“ neboli „layering“²¹, kdy dochází k proprání výnosu celou řadou různých způsobů a v několika vrstvách.

²¹ V rámci odborné literatury je standardní praní peněz děleno do třech fází: umístění (placement), vrstvení (layering), integrace (integration). Blíže například KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha:

3) V poslední fázi jsou prostředky vráceny zpět klientovi jako „čistý“ výnos či investice.

Z výsledků hodnocení opatření proti praní peněz (tzv. AML opatření), které provádí Finanční akční výbor (Financial Action Task Force, dále jen „FATF“²²) u jednotlivých států, vyplývá, že celá řada států se v rámci svých systémů AML opatření zaměřuje primárně na zdrojovou trestnou činnost a související legalizaci výnosu a zcela opomíjí profesionální legalizaci výnosů z trestné činnosti, která se vyskytuje samostatně a nezávisle na predikativní trestné činnosti. Této kritice se nevyhnula ani Česká republika v rámci výsledné hodnotící zprávy podané v prosinci roku 2018 hodnotiteli výboru Moneyval Rady Evropy, který postupuje dle metodiky FATF.²³

Problematice PML byla v recentní době věnována významná pozornost ze strany řady odborných mezinárodních organizací a subjektů specializujících se na problematiku AML.²⁴

O PML v nejzávažnější formě můžeme hovořit u všech recentních případů praní peněz prostřednictvím nadnárodních bank. Jedná se například o kauzy ABLV Bank, Danske Bank, Deutsche Bank, FBME Bank a další. V této souvislosti vydala Evropská komise v červenci 2019 zprávu zabývající se příčinami selhání AML opatření v těchto bankách (tzv. post-mortem report).²⁵

Profesionální praní peněz rozhodně není fenoménem, který by míjel finanční sektor České republiky. Ačkoli bohužel nejsou dosud k dispozici statistická data, recentní praktické zkušenosti FAÚ ukazují na stále stoupající tendenci tohoto jevu, a to zejména ve formě tranzitních bankovních účtů.

Dle výše uvedené zprávy FATF patří mezi speciální techniky, které jsou typické pro PML, zejména budování tzv. „proxy networks“, které se na národní úrovni projevují jako tranzitní bankovní účty, jimž je především věnován tento projekt, dále „trade-based money laundering“,

Wolters Kluwer ČR, 2018, 356 s., ISBN 978-80-7552-935-0. K problematice práva proti praní špinavých peněz blíže viz s. 295 a násl.

²² Blíže viz <https://www.fatf-gafi.org>.

²³ Czech Republic – Fifth Round Mutual Evaluation Report. In coe.int [online]. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/moneyval/jurisdictions/czech_republic.

²⁴ Jako příklad lze uvést projekt FATF, jehož výsledky byly shrnuty do zprávy, jejíž veřejná verze byla publikována v červenci 2018: Professional Money Laundering. In fatf-gafi.org [online]. [cit. 2018-07-26]. Dostupné z: <http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/professional-money-laundering.html>. Dle metodologie FATF je PML podmnožinou tzv. „third-party money laundering“, tedy praní peněz třetí stranou, resp. osobou odlišnou od pachatele zdrojové trestné činnosti. Další obdobný projekt s názvem „Money laundering large schemes“ je v současné době v běhu v rámci Egmontské skupiny finančních zpravodajských jednotek (<https://egmontgroup.org>).

²⁵ Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the assessment of recent alleged money laundering cases involving EU credit institutions (COM/2019/373 final). In eur-lex.europa.eu [online]. [cit. 2019-07-24]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0373&qid=1604400191284>.

využívání alternativních bankovních platforem („alternative banking platforms“) a tzv. „money mules“. Tranzitní bankovní účty jsou podrobně rozebrány v následující části této zprávy, u ostatních uvedených technik bude užitečné alespoň ve stručnosti popsat jejich podstatu.

„Trade-based money laundering“ (praní peněz prostřednictvím obchodní činnosti, dále jen „TBML“) bylo již v roce 2006 ze strany FATF definováno jako proces ukrývání výnosu z trestné činnosti a přesun majetku prostřednictvím využití obchodních transakcí za účelem legalizace jejich nezákonného původu. TBML zahrnuje celou širokou škálu technik, přičemž k nejčastějším patří například nákup zboží vysoké hodnoty prostřednictvím výnosu z trestné činnosti a jeho následný pře prodej, platby za fiktivní dodávky zboží, nákup nadhodnoceného či podhodnoceného zboží, prolínání legálních a nelegálních obchodů, a řada dalších.

K technice alternativních bankovních platforem (neboli ABPs) lze uvést, že je naprosto logické, že pachatelé PML, kteří z důvodu své rizikovosti byli odmítnuti jako klienti v rámci bankovního sektoru, budou vyhledávat alternativní způsoby pro transfer peněžních prostředků. K těmto alternativním způsobům mohou patřit nelicencované subjekty, které neoprávněně poskytují služby podobající se službám bankovním, nebo subjekty oprávněné k poskytování platebních služeb vědomě zapojené do PML.

Pojem „money mules“²⁶ se používá pro fyzické osoby zajišťující v rámci PML sítě či organizací hotovostní či bezhotovostní transfer peněz. Tyto fyzické osoby jsou nejnižšími články celé organizace, mohou jednat i z nedbalosti či zcela nevědomě. Zpravidla jsou rekrutovány jako „brigádníci“ pomocí inzerce či sociálních sítí, následně postupují dle pokynů organizátorů, přičemž za úplatu poskytují své bankovní účty či zadávají platební příkazy dle pokynů, případně odesílají hotovost apod. Tato technika je velmi frekventovaná, v rámci České republiky je často ze strany bankovního sektoru detekována a oznamována jako podezřelý obchod.

Mezi další techniky, které lze alespoň zmínit, patří zneužívání právnických a poradenských profesí jako jsou advokáti, notáři, daňoví poradci, dále zneužívání poskytovatelů služeb společnostem a svěřenských služeb (např. zakládání a prodej tzv. „ready-made“ společností, poskytování virtuálních sídel, řízení společností či trustů využívaných pro PML), využívání virtuálních měn pro účely PML a další.

²⁶ V české terminologii je dnes již běžně používán doslovný překlad „peněžní mula“.

4.2. Charakteristika tranzitních bankovních účtů

Jak již bylo uvedeno v předchozí části zprávy, představují tranzitní bankovní účty, neboli „proxy networks“, jednu z technik či forem PML. Termín „proxy networks“ evokuje globální pohled na tuto techniku, kdy podstatou je vytvoření sítě skořápkových společností a jejich bankovních účtů, prostřednictvím kterých jsou peněžní prostředky, které je nutné legalizovat, přeshraničně transferovány složitou cestou a v několika vrstvách do konečné, předem určené destinace, kde jsou finálně investovány. Na této formě se zpravidla podílí celá škála povinných osob s různě rozdělenými rolami.

Z pohledu bank, které jakožto povinné osoby zpravidla tyto „proxy networks“ detekují a oznamují FAÚ jako podezřelý obchod²⁷, se takovéto účty jeví jako tranzitní (průtokové), bez zjevné vazby na Českou republiku, s výraznou kumulací zahraničních prvků, velmi často v souvislosti s AML rizikovými destinacemi.

Podstatou tranzitních účtů obecně je tedy rychlý průtok vysokých částek peněžních prostředků v opakovaných tranších ze zahraničí přes tuzemské bankovní účty opět do zahraničí. Ačkoli doposud neexistují přesné statistiky týkající se tohoto jevu, lze v souhrnu hovořit o miliardách nebo dokonce až desítkách miliard Kč²⁸, které tímto způsobem transferovaly přes české bankovní účty. Pokud jde o časové hledisko, byl tento jev zaznamenán na základě oznámení podezřelých obchodů podaných FAU od roku 2016, na základě provedených šetření však bylo zjištěno období delší, s počátkem v letech 2013 až 2015, kdy se jednalo o jev latentní.

Charakteristické znaky tranzitních bankovních účtů jsou následující:

- Tranzitní (průtokový) charakter transakcí: Odchozí transakce následují bezprostředně po připsání prostředků a ve shodné výši. Transakce následují v relativně rychlém sledu a jednotlivé tranše jsou v takové výši, která je pro banku akceptovatelná alespoň z počátku obchodního vztahu.²⁹
- Výskyt tzv. „skořápkových“ společností: Jedná se o tuzemské či zahraniční společnosti účelově založené za účelem poskytování služeb PML, zpravidla zakoupené jako ready-made sídlící na virtuální adrese. Společnost nemá žádný majetek a zpravidla ani zaměstnance.

²⁷ Postup dle § 18 AML zákona.

²⁸ Jedná se o odborný odhad na základě praktických zkušeností FAÚ.

²⁹ V tomto ohledu se jednotlivé v praxi detekované případy významně liší. Může se jednat o transakce probíhající denně nebo týdně, výše jednotlivých transakcí se zpravidla pohybuje v rádech set tisíc Kč až desítek milionů Kč (případně ekvivalentu v jiných měnách).

- Výrazný mezinárodní charakter transakcí: Transakce probíhají přeshraničně, z globálního pohledu velmi často přes celou řadu států.
- Výskyt destinací se slabými AML režimy: Velmi často transakce probíhají, případně končí v destinacích, které jsou označeny jako tzv. vysoce rizikové třetí země³⁰ nebo v dalších zemích se slabými AML režimy. Důvodem je samozřejmě buď finální investice výnosu z trestné činnosti v těchto destinacích, nebo přerušení možnosti sledovatelnosti toku prostředků.
- Absence vazby klienta a transakcí na Českou republiku a na další relevantní destinace: Klienti jsou velmi často zahraniční obchodní společnosti, případně společnosti tuzemské se zahraničními vlastníky a statutárními orgány. Probíhající transakce se netýkají obchodní činnosti realizované v České republice či s českými subjekty³¹, případně ani se subjekty z destinací, kam prostředky směřují nebo odkud pocházejí.
- Transakce postrádající ekonomickou podstatu: Realizované transakce neodpovídají žádné reálné ekonomické činnosti, fakticky se nejedná o dodávky zboží ani služeb.
- Absence provozních plateb: Na bankovních účtech absentují jakékoli platby dokladující reálnou ekonomickou činnost jako například platby zaměstnancům, platby pronájmu, platby spojené s provozem podniku či vozidel, povinné platby jako například daně apod.
- Neochota klienta spolupracovat s bankou: V případě provádění kontroly klienta ze strany banky³² klient velmi často odmítá spolupracovat, případně je nekontaktní.
- Předkládání nevěrohodných či fiktivních dokladů bance: V případě, že klient v rámci kontroly klienta za strany banky dokládá na základě žádosti banky relevantní dokumenty k realizovaným platbám (smlouvy, faktury, dodací listy apod.), velmi často se jedná o nevěrohodné či fiktivní doklady. Transakce jsou zdůvodňovány jako zápůjčky, investice a jiné, těžko prověřitelné tituly.

Jak již bylo výše naznačeno, současná národní legislativa žádným způsobem nerozlišuje mezi standardní legalizací výnosů z trestné činnosti a PML, rovněž problematika tranzitních bankovních účtů není v rámci národní legislativy specificky reflektována. První náznak vnímání tohoto fenoménu v rámci legislativy můžeme nalézt v rámci 5. AML směrnice, kdy ustanovení

³⁰ K vysoce rizikovým třetím zemím blíže viz článek 9 odst. 2 5. AML směrnice. Evropská komise a FATF sestavují seznamy vysoce rizikových třetích zemí.

³¹ V rámci bankovní terminologie se jedná o pojem „tuzemský nexus“.

³² Kontrola klienta je upravena v rámci ustanovení § 9 AML zákona. Jedná se o postup povinné osoby v souladu se zásadou „poznej svého klienta“. Povinná osoba zjišťuje informace o svém klientovi a o probíhajících transakcích, zejména pokud jde o účel transakcí a zdroj použitých prostředků.

článku 18 odst. 2 ukládá členským státům, aby vyžadovaly od povinných osob provádění hloubkové kontroly klienta v případech složitých transakcí, neobvykle velkých a neobvykle prováděných transakcí a transakcí, které nemají zjevný ekonomický nebo zákonný účel.³³

5. Činnost státních orgánů

V rámci praktické detekce, analýzy a represe případů souvisejících s tranzitními bankovními účty hrají klíčovou roli tři skupiny subjektů. Jedná se o povinné osoby (v tomto případě banky), FAÚ a orgány činné v trestním řízení.

Úkolem povinných osob je zejména řádným způsobem tento fenomén detekovat, oznámit FAÚ jako podezřelý obchod a zabránit další potenciální legalizaci výnosů z trestné činnosti. Součástí detekce tohoto jevu jsou jednak správně nastavené vnitřní postupy³⁴, včetně systému alertů a filtrů, které tento fenomén detekují³⁵, jednak řádné provádění kontroly klienta, a to jak kontroly vstupní, probíhající před navázáním obchodního vztahu, tak kontroly průběžné. V případě zjištění výše popsaných znaků uvedeného fenoménu, případně dalších nesrovnalostí, je na místě podat oznámení podezřelého obchodu FAÚ³⁶. V případě odmítní součinnosti ze strany klienta nebo při pochybnostech o hodnověrnosti předkládaných dokladů je banka povinna využít ustanovení § 15 odst. 1 AML zákona a neuskutečnit obchod, nenavázat obchodní vztah nebo tento vztah ukončit.³⁷ V případě, že hrozí, že by uskutečněním obchodu (tedy provedením transakce) došlo ke zmaření zajištění výnosu z trestné činnosti, odloží povinná osoba splnění příkazu klienta dle § 20 odst. 1 AML zákona za současného podání oznámení podezřelého obchodu.³⁸

Základní problémy, které se v praxi v této fázi vyskytují, souvisí s uzavíráním obchodních vztahů s potenciálně rizikovými klienty a s včasnou detekcí sledovaného jevu. Blíže jsou tyto problémy popsány v rámci modelových příkladů z praxe, přičemž v části č. 6 tohoto článku jsou navržena řešení.

³³ Blíže viz článek 18 odst. 2 5. AML směrnice.

³⁴ Tzv. systém vnitřních zásad, jehož obsah stanoví § 21 AML zákona.

³⁵ Postup dle § 9 AML zákona.

³⁶ Postup dle § 18 AML zákona.

³⁷ Jedná se o velmi účinné a v praxi často využívané ustanovení, jehož účelem je dosažení maximální možné součinnosti ze strany klienta včetně doložení relevantních dokladů a vysvětlení.

³⁸ Rovněž tento postup je v praxi často využíván. Povinná osoba v tomto případě odkládá provedení obchodu o 24 hodin. FAÚ v této lhůtě rozhodne o jejím prodloužení maximálně o další dva pracovní dny v případě, že šetření podezřelého obchodu pro svou složitost vyžaduje delší dobu.

Pokud jde o roli FAÚ, tento provádí na základě oznámení podezřelého obchodu analytické šetření³⁹. V rámci tohoto šetření zejména obstarává relevantní informace od dalších povinných osob a orgánů státní správy, z dostupných registrů a z veřejných zdrojů. Klíčovým bodem pro případy tohoto typu je mezinárodní spolupráce a výměna informací mezi finančními zpravodajskými jednotkami⁴⁰ z relevantních zemí.⁴¹ Rozsah této zprávy bohužel nedovoluje detailně popsat deficity mezinárodní spolupráce v oblasti AML, přesto je třeba alespoň stručně uvést, že pouze v minimu případů obdrží FAÚ řádně a včas všechny požadované informace, ať již se jedná o informace finanční nebo o informace o potenciální predikativní trestné činnosti.

Tyto deficity vzešlé z nekvalitní mezinárodní spolupráce se následně velmi významným způsobem promítají do činnosti a přístupu orgánů činných v trestním řízení. Tyto orgány v řadě případů obdrží od FAÚ trestní oznámení související s tranzitními bankovními účty, kdy je dáno podezření z trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, přičemž zdrojová trestná činnost není dostatečným způsobem specifikována a popsána. S ohledem na skutečnost, že se jedná o situaci, která se v praxi vyskytuje stále častěji a způsobuje řadu potíží, je této problematice věnována následující část této zprávy.

6. Absence zdrojové trestné činnosti

Skutková podstata trestného činu legalizace výnosů z trestné z trestné činnosti je specifikována v rámci ustanovení § 216 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. V rámci ustanovení § 217 je následně specifikován tento trestný čin v nedbalostní formě. Objektivní stránku, resp. jednání u těchto trestných činů představují zejména různé manipulace (např. ukrytí, převedení, utajení skutečné povahy apod.) s věcí, která je výnosem z trestné činnosti spáchané na území České republiky nebo v cizině.⁴²

³⁹ Postup zejména dle § 30 a § 31 AML zákona.

⁴⁰ Finanční zpravodajské jednotky, označované jako FIUs, jsou státní orgány pověřené realizací AML opatření, zejména sběrem, analýzou a distribucí informací o podezřelých obchodech. V České republice plní roli finanční zpravodajské jednotky FAÚ.

⁴¹ Mezinárodní spolupráce je upravena v rámci ustanovení § 33 AML zákona a článků 51 – 56 5. AML směrnice.

⁴² Blíže viz skutkovou podstatu trestných činů legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti dle § 217 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Pro trestní postih pachatelů je tedy nezbytné, aby bylo prokázáno, že se jedná o věc pocházející z trestné činnosti, tj. je nezbytné zjistit zdrojovou trestnou činnost a samozřejmě příčinnou souvislost mezi touto zdrojovou trestnou činností a výnosem.⁴³

Zdrojovou trestnou činnost není nutné zcela spolehlivě detekovat v počátečním stadiu trestního řízení⁴⁴, je však zcela nezbytné, aby se tak stalo pro účely stadií pozdějších⁴⁵.

V praxi se bohužel velmi často vyskytuje situace, kdy je postup FAÚ dle § 20 AML zákona a § 32 odst. 1 AML zákona, tedy zajištění potenciálního výnosu z trestné činnosti a podání trestního oznámení, následován postupem orgánů činných v trestním řízení dle § 79a a násl.⁴⁶ zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, tedy dojde k zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, případně zajištění jiného majetku, přičemž po nějakém čase probíhajícího prověřování⁴⁷ se orgány činné v trestním řízení dostávají do patové situace, kdy nejsou schopny získat ze zahraničí informace o predikativní trestné činnosti. Důvodem mohou být jednak překážky spojené s postupem dle zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, zejména zhoršená spolupráce s některými jurisdikcemi, jednak faktická nemožnost predikativní trestnou činnost odhalit z důvodu sofistikovaných schémat PML, tedy především účelově vytvořené distance mezi zdrojovou trestnou činností a výnosem.

S ohledem na skutečnost, že detekce zdrojové trestné činnosti je – jak výše popsáno – nezbytným předpokladem úspěchu v trestním řízení v legislativním prostředí České republiky, bývá za těchto okolností nezbytné přistoupit k uvolnění zajištěných prostředků⁴⁸ a k odložení věci⁴⁹, tedy v zásadě ke konstatování, že k trestné činnosti nedošlo.

7. Situace z praxe

Typickým příkladem z praxe v souvislosti s fenoménem tranzitních účtů je poskytnutí nepravdivých informací při vstupní kontrole klientem bance, přičemž se jedná zejména o informace týkající se vazeb na Českou republiku, informace o obchodní činnosti a o obchodních

⁴³ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, 1568 s., ISBN 978-80-7478-790-4. K problematice trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti blíže viz s. 1309 a násl.

⁴⁴ Jedná se zejména o stadium prověřování dle § 158 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, případně stadium odhalování dle § 158 odst. 1 téhož zákona.

⁴⁵ Jedná se o stadium vyšetřování dle § 161 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a samozřejmě řízení před soudem dle § 180 a násl. téhož zákona.

⁴⁶ Zajištění nástrojů trestné činnosti a výnosů z trestné činnosti.

⁴⁷ Postup dle § 158 odst. 3 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů,

⁴⁸ Postup dle § 79f zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ Postup dle § 159a odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

partnerech. V tomto ohledu je především třeba ze strany bank v případě akceptace klienta, který je zahraniční právnickou osobou, důsledně trvat na prokázání vazby na Českou republiku a zjištění důvodu vedení účtu právě v ČR. Stejně informace včetně zaměření na obchodní aktivity v souvislosti s rizikovými destinacemi je třeba zjišťovat v rámci vstupní kontroly klienta i u českých právnických osob se zahraničními statutáry či zahraničními skutečnými majiteli.

Další problematické příklady z praxe lze uvést v souvislosti s průběžnou kontrolou klienta prováděnou v průběhu trvání obchodního vztahu. V praxi není ojedinělá situace, kdy bankovní systémy zejména z počátku obchodního vztahu nezaznamenají zvýšenou transakční aktivitu klienta a než se tak stane, dojde k transferu významného množství peněžních prostředků z a do zahraničí. V tomto ohledu je nutné doporučit správné nastavení bankovních interních systémů a alertů a samozřejmě monitoring transakcí v reálném čase. Není jistě třeba dodávat, že využití moderních technologií, robotizace a umělá inteligence jsou v těchto situacích nenahraditelné.

V případě, že transakce na účtu klienta vykazují tranzitní charakter, je nezbytné důsledně provádět průběžnou kontrolu klienta, obstarat doklady týkající se transakcí, a to i za případného využití zákonného institutu neuskutečnění obchodu⁵⁰. V případě jakýchkoli přetrvávajících pochybností o původu prostředků a účelu transakcí je pochopitelně nezbytné podat oznámení podezřelého obchodu a případně zvážit ukončení obchodního vztahu s takto rizikovým klientem.

Řada praktických problémů se vyskytuje v situacích, kdy je uplatněn institut odložení splnění příkazu klienta nebo zajištění majetku⁵¹. Hlavním problémem je v tomto případě často krátká lhůta ve výši maximálně tří pracovních dnů, po kterou může být toto omezující opatření uplatněno. Obstarat v takto krátké lhůtě například informace ze zahraničí je prakticky nemožné. Rovněž v případě úmyslné nespolupráce klienta zpravidla nelze v takto krátké lhůtě obstarat relevantní doklady. V tomto ohledu lze doporučit, aby banky důsledně rozlišovaly mezi uplatňováním institutů odkladu splnění příkazu klienta ve smyslu § 20 odst. 1 AML zákona a neuskutečnění obchodu ve smyslu § 15 odst. 1 AML zákona.

Pokud jde o problematické praktické situace v oblasti činnosti orgánů činných v trestním řízení, vyskytuje se v praxi relativně často situace pramenící z absence predikativní trestné činnosti popsané v předchozí části článku a následného odložení trestní věci, případně zastavení

⁵⁰ Postup dle § 15 odst. 1 AML zákona.

⁵¹ Postup dle § 20 AML zákona.

trestního stíhání⁵², kdy osoby podezřelé z PML po ukončení trestního řízení disponují úředním rozhodnutím⁵³ de facto potvrzujícím legální původ používaných prostředků.

7. Závěr

Na základě výše uvedených skutečností není jistě třeba opakovat, že profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti, resp. tranzitní bankovní účty jako jedna z jejích forem, jsou velmi nebezpečnými fenomény, který si zaslouží zvýšenou pozornost.

V rámci této části projektové zprávy byly popsány sledované jevy, činnost státních orgánů a základní problémy vyskytující se v aplikační praxi v souvislosti s těmito jevy.

V návaznosti na tuto zprávu se předpokládá publikace další části obsahující statistická data, modelové případy, mezinárodní komparaci a návrh řešení sledovaných problémů. Předpokládáno je rovněž konání odborných seminářů a konference.

Datum zpracování: 9. dubna 2021

⁵² Postup dle § 172 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

⁵³ V těchto případech se jedná o rozhodnutí o odložení věci dle § 159a odst. 1, rozhodnutí o zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. a) a rozhodnutí o zrušení zajištění věcí podle § 79f odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.